

Ik ken mijzelf (niet)

Voorganger: pastor Christiaan Boers

Lezingen:

1^e schriftlezing: Baruch 2: 21-29

2^e schriftlezing: Lucas 14: 1-11

Als u wordt uitgenodigd, kies dan de minste plaats, zodat uw gastheer tegen u zal zeggen: “Kom toch dichterbij”!

Gemeente van de Heer Jezus Christus, vandaag worden onze tafelmanieren bijgespijkerd. Via een gelijkenis. Maar misschien dacht u bij het aanhoren van de lezing uit Lucas wel: ‘waar gaat dit over?’ Moet ik nu ook al uit de Bijbel vernemen hoe ik me gedraag aan tafel, of waar ik ga zitten of juist niet. In dagblad Trouw is er iedere zaterdag een vragenrubriek aan Beatrijs Ritsema. Daarin kunnen mensen hun vragen kwijt over etiquettes, over manieren, over vermeende codes bij familie en vrienden. Wat moeten ze in een gegeven situatie wel of niet doen? Zou in de lezing van vandaag Jezus een soort van Beatrijs zijn, waarin Hij de etiquettes eens even aanscherpt? “Zo zijn ónze manieren, manieren...”!

Een aantal van u weet dat ik ook musicus ben, en in de tijd dat ik veel met orkesten op tournee was, werden we met regelmaat na een concert uitgenodigd bij ambassades of andere organisaties voor uitgebreide buffetten. Het was vaak lachwekkend om te zien hoe mensen uit het orkest zich stortten op de goede gaven. Geregeld zodanig dat, ik noem maar wat, de oesters binnen no-time, op waren. Ik, met mijn geweldig calvinistische kijk op de zaken, zag het met enige meewarigheid aan, en uiteraard ook met enige ergernis. Wat een gedrag, daar doe ik niet aan mee. O ja, doe ik daar niet aan mee?

Nou ja, vanmorgen wil ik met u kijken naar de tekst uit Lucas, in hoeverre we er eerst maar eens het morele sausje er vanaf kunnen halen om vervolgens de betekenisvolle kant over te houden. Een oefening in bescheidenheid zouden we het vanmorgen kunnen noemen. Een oefening om ook naar onszelf te kijken. Het moet mij van het hart, te vaak gaan wij als kerken en als christenen de weg op van het patent hebben op goed moreel gedrag. Teksten zoals vanmorgen, ach, wij weten dat toch wel. Wij weten wel hoe de wet van Mozes en de Bergrede van Jezus geïnterpreteerd moeten worden in het dagelijks leven. Het is een woord voor óns, en een woord ván ons, zo lijkt het vaak. En inderdaad, zodra we het woord de wereld in sturen, ontbreekt het ons als christenen toch geregeld aan goede taal om die woorden duidelijk te maken. En al gauw krijgen de woorden dan alleen nog maar een morele lading; dan haken mensen, zo blijkt, van de kerk af. We ontcrachten misschien wel teveel en te vaak het Goddelijk woord en maken er ons eigen gewetensvolle

verhaal van. Alsof moraliteit voor religiositeit uitgaat. Steeds vaker denk ik dat daar de kerk en het christendom de plank soms misslaat. Moraliteit is toch de uitkomst van gedeelde waarden vanuit verschillende werkelijkheden. Met alle zorg ethische vragen die op mijn pad komen in het werk, kom ik daar steeds meer achter. Een eigen moraliteit kan soms zo allemachtig onbescheiden zijn. Zo, dat moest ik even kwijt.

“Wie zichzelf verhoogt zal vernederd worden en wie zichzelf vernedert zal verhoogd worden.” Een prachtig voorbeeld van hoe je deze tekst vanzelfsprekend langs de morele lat kan leggen. Als we dat goede maar doen, dan komen we al een aardig eindje richting het koninkrijk van God. Ja, niets is minder waar. Dat móeten we ook doen, alleen, hoe komt het dan dat we het na verloop van tijd toch weer níet doen? En niet alleen wij en niet alleen onze voorouders. Nee, de hele bijbel staat er vol mee, dat de mensheid van nature weer nalaat om het goede te doen. Deze constatering lijkt me realistisch. In die zin is de Bijbel een prachtig voorbeeld van hoe een collectief geheugen werkt. Niet namelijk. Of in ieder geval heel beperkt. We moeten niet denken dat we dat in de huidige tijd beter doen dan vroeger. Integendeel, alle moderne middelen van communicatie ten spijt. Want ook nu reageert de wereld op talloze situaties in de wereld, alsof er nooit een geschiedenis is geweest. Steeds zien we eenzelfde patroon de kop opsteken en wordt de wereld geleid door instant morele verontwaardiging. En dan gaat het balletje van geweld en nog meer geweld en nog meer slachtoffers en nog meer vluchtelingen rollen. Alsof er nooit een geschiedenis is geweest.

Alleen daarom al moeten we de woorden van Jezus ontdoen van een eerste moraliteit en terugbrengen tot die woorden die Hij spreekt. De context is als volgt: Jezus is onderweg naar Jeruzalem en trekt langs steden en dorpen. Op sabbat gaat Hij naar een vooraanstaande farizeeër waar Hij is uitgenodigd voor de maaltijd. Er staat dan in het begin van dit hoofdstuk nog bij dat Hij scherp in de gaten wordt gehouden, zo was inmiddels de achterdocht jegens Hem gegroeid. Daar in dat huis vertelt Jezus een gelijkenis en die hoorden wij vanmorgen. Hij vertelt de gelijkenis aan alle genodigden, al kan er vanuit de tekst niet opgemaakt worden wie dat verder zijn. Hoewel, het woordje genodigden is in het Grieks een equivalent van geroepen. De uitnodiging voor het feest is een ...roeping, zou je kunnen zeggen.

De gelijkenis vertelt Jezus omdat Hij op Zijn beurt de

anderen in de gaten houdt. Markant gegeven: Jezus wordt in de gaten gehouden en Lucas zegt dat Jezus de anderen observeert. Over en weer gaan dus de blikken. En dan komt het verhaal dat je niet de voorste plaatsen, de ereplaatsen moet innemen, noch bij een bruiloft, noch bij een maaltijd. Alleen al moet je dat niet doen, omdat het voor jezelf beschamend is als de gastheer je komt zeggen dat je moet opstaan voor iemand anders en achteraan dient te sluiten. Bovendien, hoeveel mooier is het niet dat als je begint met achteraan te zitten, dat de gastheer je ten overstaan van iedereen naar voren haalt, wat een eer ...!

Nee, wie zichzelf verhoogt zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert zal verhoogd worden. Zo gaat dat. Deze laatste woorden zijn een rechtsreeks citaat van Jezus uit het boek Spreuken. De wijsheid van Salomo wordt ingebracht. Oude wijsheden leven voort, al is dat niet waartoe de mens van nature geneigd is, zo constateerden we net al. Ook toen niet, in Jezus' tijd. Wie zichzelf vernedert ...! Geen leuk woord eigenlijk, ook al staat het als tegenpool van 'het zich verheffen', want het is een literaire kruisvorm. Het woord is ook niet direct verstaan in relatie met zovele andere zinnen van Jezus wanneer Hij zegt dat je de ander liefhebt als jezelf. Daar zit niet veel vernedering in, toch. Jezelf vernederen is dan zelfs een kwalijke zaak.

Ooit besprak ik deze tekst op een Bijbelkring in De Boomburg. Let wel, we zaten met z'n tien en waarvan de meeste aanwezigen beginnende of al wat gevorderde fasen van dementie hadden. Kan je dan nog met deze bewoners zulke zaken bespreken? Ja, voluit. Omdat de kracht van het Woord aan iets anders raakt dan alleen het verstand of de kunst van het spreken. Daarom durfde ik dat wel aan met deze tekst. "Jezelf vernederen", zo zei een mevrouw, "is in negatieve zin dat je de waarden en normen van waaruit je leeft, loslaat. Je verliest je wezen, dat is vernedering. Maar zo zal Jezus het toch niet bedoeld hebben?"

"Nee", zeg ik, "zo heeft Jezus dat niet bedoeld". Jezelf vernederen, in positieve zin dan. "Dat is dat je je nederig maakt", zei een ander. "Dat je wat hoog is, verlaagt. Hoogmoed komt voor de val, zoiets. Moet wel voor de val komen, want de zwaartekracht werkt nu eenmaal zo". Mooi beeld. "Jezelf vernederen is wat mensen voelen als ze een minderwaardigheids-complex hebben", zei weer iemand anders. "Je voelt je minder dan de ander, wordt niet als vol gezien. En omdat je daar steeds uit wil komen, ga je je nadrukkelijk verheffen boven de ander, waardoor je minderwaardigheidsgevoel niet zo zichtbaar en voelbaar is."

Mooi gesprek. En zo namen we de verschillende invalshoeken allemaal onder de loep, ook de vraag hoe wij onszelf voelden ten opzichte bijvoorbeeld van elkaar. Een fijne oefening, al bleven we natuurlijk ook heel beleefd naar elkaar. De vernedering die Jezus hier inbrengt, kan misschien nog het beste geïllustreerd

worden aan de hand van de Baruchlezing. Een tekst die teruggrijpt naar twee perioden van onderdrukking, Egypte en Babel.

Het doet me een beetje denken aan de wijze waarop ouderen zich wel eens willen uitdrukken als ze zeggen dat zij de oorlog hebben meegemaakt. Dat is dan een soort pleit om te zeggen dat zij weten wat het is om in verdrukking en onvrijheid te hebben moeten leven. Herinneren dat het volk waar jij deel van uitmaakt, zelf slaaf van de bezetting is geweest.

Pas als jij jezelf als slaaf, als knecht, als vreemdeling, als wees of weduwe herkent in de vernedering, ja, als je jezelf nog eens in de actualiteit daartoe vernedert, verlaagt, juist dan weet God je te verheffen. Net zoals Hij zijn Zoon verhief, nadat Hij zich had vernederd tot slaaf, tot dienstknecht. Die prachtige Christushymne uit de brief aan de Filippenzen zingt dat: 'die in de gestalte van een slaaf, gelijk werd aan een mens. En als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood. Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat'.

Daar gaat het over vandaag. Onze God die wij belijden en waar we in geloven in de kerk, is een God van herstel en heil. Hij kan weinig aan met ons en van herstel is geen sprake als wij zo hoog inzetten voor ons eigenbelang. Hij zal dan op afstand moeten blijven kijken naar wat Zijn mensheid ervan maakt. Die mens die ooit in de scheppingsdagen als laatste was gemaakt, gedraagt zich als de eerste. Gedraagt zich alsof hij zich naar voren moet vechten, blind geworden door welvaart, macht, geld en succes. Maar daarmee wordt die mens onhandelbaar en onbehandelbaar voor God. Gedenk dat je ooit zelf vreemdeling, slaaf, bent geweest. Daar ligt de grondslag van al het verdere handelen, ja zelfs van al het verdere morele handelen. Maar eerst worden we zelf weer vreemdeling. Daarom kijken we nu naar enkele zelfportretten van Rembrandt. Misschien werken ze vervreemdend bij u. Omdat de uitdrukkingen van de gezichten op de etsen en tekeningen, overigens in min of meer chronologische volgorde, een vreemd soort confrontatie teweeg brengen. De confrontatie misschien van ballingschap, het domein waar God zich onbescheiden openbaart en de mens verheft. Ida Gerhardt in *Zelfportret*:

Oud ben ik en verweerd.
Ik tel mijn jaren niet.
Zij zijn over mijn hoofd
als vlagen wind vergaan.
De taal der mensen werd
mij waaierend stof en as.
Ik tel mijn moeiten niet.
Arctisch welhaast de tucht
waarvan geen wereld weet:
ballingschap tot het vers.

Dit werk valt onder een Creative Commons “Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal” licentie.

